

นโยบายสาธารณะ : ศึกษากรณีโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554 - 2557

PUBLIC POLICY: A CASE STUDY RICE PLEDGING SCHEME UNDER GOVERNMENT IN A.D. 2011 – 2014

ณัชพล นิลนพคุณ¹ วุทธิเมธว์ เกื้อกอบ² และ จูติพร ชีระจิตร์³

Natchaphon Nilnoppakun, Vhuttimethv Kuakob and Chantana Inthachim

Article History

Received: 29-12-2023; Revised: 17-02-2024; Accepted: 26-02-2024

<https://doi.org/10.14456/issc.2024.1>

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบายรับจำนำข้าวที่เป็นนโยบายประชานิยมของนโยบายหนึ่งในหลายนโยบายประชานิยมที่พรรคเพื่อไทยนำมารณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 สาเหตุสำคัญของนโยบายรับจำนำข้าวคือ การรับจำนำข้าวเปลือกทุกเมล็ดในราคาตันละ 15,000 บาท และจากนโยบายนี้เองเป็นปัจจัยสำคัญทำให้พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งและนำมาปฏิบัติทันทีเมื่อเข้ามาบริหารประเทศ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่จะเกิดตามมาจากนโยบาย 3) เพื่อหาแนวการแก้ปัญหาของรัฐบาล การศึกษาเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และศึกษาเอกสารเป็นหลักในการวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาจากนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า

1. เมื่อรัฐบาลนำนโยบายรับจำนำข้าวไปปฏิบัติในรอบการผลิต พ.ศ. 2554/2555 และ 2555/2556 ได้ใช้เงินหมุนเวียนประมาณ 500,000 ล้านบาท แต่ในปีการผลิต 2556/2557 ไม่สามารถจ่ายค่าจำนำข้าวให้ชาวนาได้ เพราะเงินที่ใช้ในการหมุนเวียนรับจำนำข้าวไม่เพียงพอและรัฐบาลระบายน้อยมากทำให้มีจำนวนเงินค้างจ่ายให้ชาวนาประมาณ 130,000 ล้านบาท

2. ผลกระทบจากนโยบาย จากการศึกษาพบว่าโครงการนี้ได้มีปัญหาตามมาหลายประการที่ทำให้ชาวนาไม่ได้รับเงินค่าจำนำข้าว ได้แก่ ปัญหาการทุจริตระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติตามนโยบาย ปัญหาแจ้งจำนวนข้าวเข้าโครงการเกินความจริง ปัญหาข้าวจากต่างประเทศเข้ามาสวมสิทธิ์ ปัญหาการหมุนเวียนข้าวจำนำในประเทศ ปัญหาการผลิตข้าวคุณภาพต่ำปัญหาการ

¹⁻²นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

³อาจารย์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

Lecturer, Southeast Asia University, E-mail: film.phd5@gmail.com *Corresponding Author

ล่มสลายของตลาดการค้าข้าวเสรีในประเทศจากปัญหาดังกล่าวเป็นภาระของรัฐบาลที่ต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากนโยบายจำนำข้าวอย่างเร่งด่วนต่อไป

3. รัฐบาลได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพียงเฉพาะหน้าแต่ก็มีปัญหามาอีกเป็นจำนวนมาก

คำสำคัญ: โครงการรับจำนำข้าว; นโยบายประชานิยม

ABSTRACT

The purpose of this study was: 1) The rice pledging scheme policy, which was one of the populism policies of Phue Thai Party used as a campaign in the general election on July 4th, 2011. The main issue of this policy was all paddies were pledged at 15,000 baht per ton. This was an important factor which led Phue Thai Party won the election and used it in practical way as soon as they became the government. 2) The problem and the following effects from this policy. 3) The strategy from The Government to solve this problem.

This article was reported as qualitative research. The data were collected by using an in-depth interview, an observation, a focus group, and the documents to analyze data.

The result of the report found that:

1) The results had been shown that Phue Thai government faced the inadequate revolving money about 130,000 million baht for pledging paddy during the harvesting season of 2013/2014, after spending 500,000 million baht for pledging paddy during the harvest season of 2011/2012 and 2012/2013.

2) Moreover, this scheme caused many problems such as the corruption between policymakers and policy practice, the subrogation of the rice supply, the domestic pledged rice distribution. These problems became the burden of the new government to find the solution urgently.

3) The Government cannot solve them.

Keywords: Rice-Pledging Scheme; Populism policy

1. บทนำ

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกทุกเมล็ดราคา 15,000 บาท เป็นโครงการที่ลูกเจ้านายชาวนาส่งผลให้ได้คะแนนนิยมอย่างมากในการเลือกตั้ง ทำให้พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งในพื้นที่ทำนองอย่างเด็ดขาดจากนโยบายรับจำนำข้าวทำให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณจำนวนมากมาดำเนินการจึงก่อให้เกิดปัญหาที่รัฐบาลต้องแก้ไขตามมาหลายประการ เพราะไม่สามารถจำกัดวงเงินการใช้งบประมาณ อีกทั้งมีการกล่าวหาว่ามีการทุจริตทุกขั้นตอนในระดับการปฏิบัติ คือ มีคนใกล้ชิดหรือภายในรัฐบาลมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความเสียหายในโครงการนี้ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลกลับไม่ได้ชี้แจงผลของการดำเนินการอย่างชัดเจนแต่ประการใด โดยอ้างเป็นความลับในการดำเนินการทางธุรกิจจึงเปิดเผยข้อมูลไม่ได้จะเสียประโยชน์ทางการค้า และยังอ้างอีกว่าโครงการนี้ยังไม่จบยังไม่ปิดบัญชีทำให้ราย

ละเอียดยการดำเนินการไม่ได้ต้องรอให้ปัญหามาถึงแต่ปีการผลิตก่อนจึงจะแจ้งรายละเอียดผลการดำเนินการ ซึ่งเป็นปัญหาแก่ผู้ต้องการข้อมูลจากทางราชการเป็นอันมาก

ปรากฏการณ์ที่เห็นโดยทั่วไปขณะนี้ชาวนายังไม่ได้ค่าจำนำข้าวเป็นจำนวนมากปีการผลิต 2556/2557 หลังจากจำนำกับรัฐบาลตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 เพราะรัฐบาลได้ผ่อนมาตลอดเวลา แม้ว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและกระทรวงพาณิชย์ยืนยันว่าได้แนแต่ชาวนาก็ยังไม่ได้เงินทำให้ชาวนาได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก เพราะไม่มีเงินไปลงทุนทำนารอบใหม่ไม่มีเงินในการใช้จ่ายในครอบครัวไม่มีเงินไปชำระหนี้ธนาคารและหนี้ในระบบ เป็นต้น ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาว่า โครงการรับจำนำข้าวเปลือกได้แก้ปัญหา “ทุกข์ของชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดิน” ได้ผลอย่างไร ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะนี้จะพัฒนาไปอย่างไรและมีแนวทางแก้ปัญหาอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำนโยบายสาธารณะในโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554-2557 มีกระบวนการดำเนินการอย่างไร
2. เพื่อศึกษาผลของการนำนโยบายรับจำนำข้าวที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไร
3. เพื่อศึกษาผลการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการรับจำนำข้าว

3. การทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนนี้จะนำกระบวนการนโยบายและปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554 - 2557 มาวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับแนวคิด ทฤษฎี เพื่อทำให้เห็นนโยบายรับจำนำข้าวในภาพรวมต่อไป

1. การก่อรูปของนโยบายประชานิยมในโครงการรับจำนำข้าว

1.1 ลักษณะของประชานิยม

ประชานิยม (populism) เป็นคำที่มีต้นกำเนิดจากกระบวนการชาวนาในสหรัฐอเมริกา เมื่อกลางทศวรรษ 1890 (Panizza, 2003: 44) โดยทั่วไปคำว่า “ประชานิยม” เป็นความหมายในเชิงลบเพราะผู้นำประชานิยมสามารถดึงดูดแรงสนับสนุนจากมวลชนเป็นอย่างดี แต่สุดท้ายแล้วประชานิยมเป็นปัจจัยสำคัญทำให้การพัฒนาการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศล้มเหลว และยังผู้นำที่ไม่เป็นประชาธิปไตยยิ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศทั้งด้านความเป็นอยู่และความยุติธรรมในสังคม ชีวิตประชาชนไม่ได้ดีขึ้นตามสัญญา ประชาชนจะขาดวินัย ไม่ประหยัด และคอยแต่จะแบมือรับวัตถุจากประชานิยม ผลสุดท้ายแล้วประชาชนจะทำให้ประเทศชาติล้มลงอย่างเจ็บปวด (Zedillo, 2002: 18)

1.2 การก่อตัวของนโยบายประชานิยมของไทย

นโยบายประชานิยมที่เข้ามาใช้ในการบริหารประเทศชัดเจน คือ รัฐบาลของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544 ด้วยเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์และการเมือง หลังจากประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง พ.ศ. 2540 การรณรงค์หาเสียงของพรรคไทยรักไทยได้เสนอโครงการประชานิยมหลายโครงการ ได้แก่

1.2.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ 30 บาท รักษาทุกโรค ปรับโครงสร้างหนี้ให้เกษตรกร ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุน หนึ่งจังหวัดหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ

1.2.2 ด้านสังคม ได้แก่ สร้างหอสมุดมีชีวิต กองทุนกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา หนึ่งอำเภอหนึ่งทุนการศึกษา แจกถุงรับขวัญเด็กแรกเกิด ฯลฯ

1.2.3 ด้านบริหารราชการและพัฒนาเมือง ได้แก่ โครงการรถไฟฟ้ามหานคร แจกคอมพิวเตอร์นักเรียน เป็นต้น

ตัวอย่างนโยบายที่นำมาเสนอนี้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยให้ทำการศึกษาวิจัยความต้องการของประชาชนมาก่อนการหาเสียง เป็นที่น่าสังเกตว่าแต่ละโครงการไม่ปรากฏว่าเป็นการเพิ่มปัจจัยการผลิต หรือปรับปรุงผลผลิต เป็นการให้เครดิตการกู้ยืมเงิน การนำเงินในอนาคตมาใช้ในปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ เพราะการนำเสนอโครงการประชานิยมได้คะแนนเสียงเลือกตั้งรวดเร็วและจำนวนมากเป็นผลให้พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544, 2548 และ 2549 อย่างท่วมท้น และเมื่อมีการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2554 พรรคเพื่อไทยเป็นพรรคที่แปลงร่างมาจากพรรคไทยรักไทยก็นำนโยบายประชานิยมมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเช่นเดิม และก็ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งอีกครั้งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายประชานิยมในทางการเมืองเป็นอย่างดี

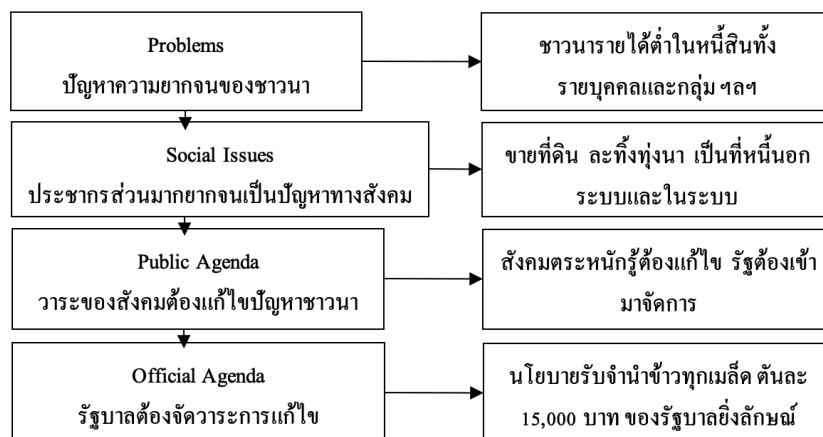
1.3 การก่อรูปนโยบายรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554-2557

นโยบายสาธารณะที่พรรคเพื่อไทยเสนอต่อประชาชนในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2554 ส่วนมากเป็นการต่อยอดจากนโยบายของพรรคไทยรักไทยและเน้นนโยบายประชานิยมกับกลุ่มเกษตรกรมากยิ่งขึ้น เช่น พักหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี พร้อมทั้งปรับโครงสร้างหนี้การยกระดับราคาสินค้าเกษตรกรโดยการรับจำนำข้าวเปลือกจากเกวียนละ 15,000 บาท และข้าวหอมมะลิ 20,000 บาท และเครดิตบัตรเกษตรกร เป็นต้น

นโยบายรับจำนำข้าวถือว่าเป็นโครงการที่สำคัญเพราะมีผลต่อชัยชนะการเลือกตั้งของนโยบายมีผลต่อโครงสร้างการผลิตข้าวการค้าข้าวในประเทศและภาระงบประมาณของชาติมากที่สุด ในบรรดานโยบายประชานิยมด้วยกัน ผู้เสนอบทความจึงสนใจที่จะวิเคราะห์นโยบายรับจำนำข้าว โดยใช้ตัวแบบการก่อรูปของนโยบายจาก Robert Eyestone, (1978)

ภาพที่ 1

วิเคราะห์การก่อรูปนโยบายรับจำนำข้าวเปลือก

ที่มา : ดัดแปลงจาก Robert Eyestone, 1987: 79-87

2. การนำนโยบายไปปฏิบัติ

1. วิธีดำเนินการตามโครงการรับจำนำข้าว

1.1 คุณสมบัติเกษตรกรที่มีสิทธิจำนำข้าวจะต้องมี

ก) มีหนังสือรับรองการเป็นเกษตรกรและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นรับรอง

ข) เป็นข้าวเปลือกที่ชาวนาปลูกเองในรอบปีที่กำหนด

ค) เป็นลูกค้ายานการสหกรณ์เกษตร

1.2 พื้นที่รับจำนำภายในจังหวัด ถ้าต่างจังหวัดต้องพื้นที่ติดกันและต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การจำนำข้ามจังหวัดของคณะกรรมการข้าวแห่งชาติ

1.3 การรับจำนำในประเทศให้องค์การคลังสินค้าและองค์การตลาดเพื่อการเกษตรรับฝากและออกไปประพวนให้โรงเรือนที่เข้าร่วมโครงการ โดยโรงสีแปรสภาพข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเก็บไว้ในโกดัง หรือที่เหมาะสมตามหลักเกณฑ์กำหนด

1.4 การเข้าร่วมโครงการของโรงสี ถ้าเป็นโรงสีเอกชนต้องที่พื้นที่ วัสดุอุปกรณ์ครบตามกำหนด ถ้าเป็นโรงสีสหกรณ์ทางเกษตรต้องมีศักยภาพและลดความชื้นของข้าวได้ตามเกณฑ์

1.5 ข้อปฏิบัติของโรงสีมีกำลังการแปรสภาพข้าวได้เป็นอย่างดี รับจำนำได้ไม่เกิน 30 เท่าของกำลังการผลิต มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน 50% ของราคาข้าวรับจำนำ

2. การสีแปรสภาพและส่งมอบ

2.1 การสีแปรสภาพต้องสีแปรสภาพทุก 10 วัน ของข้าวเปลือกทั้งหมดและส่งเข้าโกดังกลางตามกำหนดการ

2.2 การส่งมอบข้าวสาร เป็นภาระของโรงสีที่ต้องส่งมอบแก่ผู้ซื้อตามกำหนด

3. การเก็บรักษา

3.1 การเก็บรักษาข้าวสารให้อยู่ในสภาพดีจนกว่าขายออกและต้องจัดแยกเกรดของข้าว

3.2 ให้บริการแก่ผู้ซื้อด้วยความสะดวก

4. การระบายข้าว

มีคณะกรรมการระบายข้าวทำหน้าที่พิจารณาหลักเกณฑ์ปริมาณ ราคา วิธีการและเงื่อนไขการจำหน่ายข้าวสารในโกดังระบายข้าวได้ตามความจำเป็น มีการระบายข้าวตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้

5. การกำกับดูแล

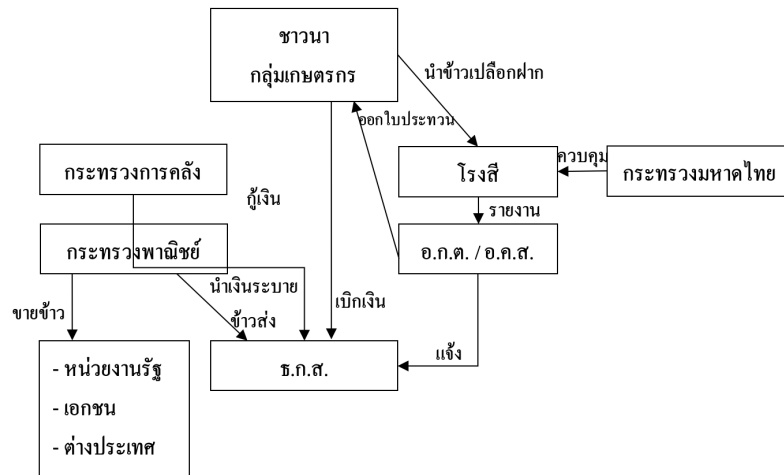
มีการตรวจตรา ดูแลจากคณะกรรมการแต่ละชุดอย่างใกล้ชิดเข้มงวด คณะกรรมการจะมาจากหลายหน่วยงาน เช่น ส่วนภูมิภาคมีอนุกรรมการระดับจังหวัด ส่วนกลางมีคณะกรรมการข้าวแห่งชาติ เป็นเลขานุการ กระทรวงมหาดไทยดูแลการทำงานของอนุกรรมการระดับจังหวัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดูแลข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะปลูกและปริมาณการผลิต และมีคณะกรรมการพิเศษตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง (กรมการค้าภายใน, 2555: 4-8)

6. การจัดองค์การ

เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์การดำเนินงานแล้ว การจัดการองค์การเพื่อดำเนินมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาร่วมกันดำเนินการดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2

แสดงกระบวนการการดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เมื่อพิจารณาจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนการรับจำนำข้าว เริ่มจากชาวนาลงทะเบียนเกษตรกร จนกระทั่งได้รับเงินค่าจำนำข้าวมีการตรวจสอบเอกสารหลักฐานอย่างเข้มงวด รัดกุม ทุกขั้นตอนและการเตรียมงบประมาณจากรัฐบาล ที่พร้อมที่จะจ่ายเงินให้ชาวนาทำให้ชาวนามีความหวังที่จะได้รับเงินจากโครงการที่ตามคำสัญญาของรัฐบาล

7. การดำเนินการ

การดำเนินการรับจำนำข้าวของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ผู้ศึกษาอาศัยข้อมูลจากเอกสารของเอกชนเป็นหลัก เพราะได้ข้อมูลจากภาครัฐน้อยมาก เนื่องจากทางฝ่ายภาครัฐมักจะอ้างเหตุผลการให้ข้อมูลโดยละเอียดไม่ได้ เช่น ยังไม่ปิดงบการดำเนินการ ยังขายข้าวไม่หมดจึงไม่มีข้อมูลแน่นอนว่าขายข้าวได้เท่าใดในแต่ละปี ที่สำคัญไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลเพราะเป็นความลับในการค้าอาจจะทำให้เสียเปรียบคู่แข่งการค้า แต่อย่างไรก็ตามก็ขอสรุปการดำเนินการในช่วง 3 ปี การผลิตข้าวของชาวนาในโครงการรับจำนำข้าว คือ ตารางที่ 1

ตารางที่ 1

แสดงผลการดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวปีการผลิต 54/55 55/56 และ 56/57

ที่	การดำเนินการ	ปีการทำนา				หมายเหตุ
		54/55	55/56	56/57	รวม	
1	วงเงินของรัฐใช้โครงการ	250,000	250,000	170,000	670,000	หน่วยล้านบาท
2	ใช้เงินรับจำนำ	340,000	340,000	-	680,000	ปี 56/57 ยังไม่จ่าย
3	จำนวนข้าวที่เข้าโครงการ	21.7	22.4	22.8	66.9	ข้าวเปลือก
4	ข้าวสารในสต็อก	6	6	8.2	20.2	ข้าวสาร
5	ส่วนแบ่งตลาดโลก	29.3	17.6	-	-	ร้อยละ
6	ระบายข้าวออก	-	13	-	-	ล้านตัน
7	รับเงินระบายข้าว	-	130,000	-	130,000	หน่วยล้านบาท
8	ขาดทุนจากโครงการ	-	-	-	400,000	ขาดทุนต้นละ 1.4 หมื่นบาท

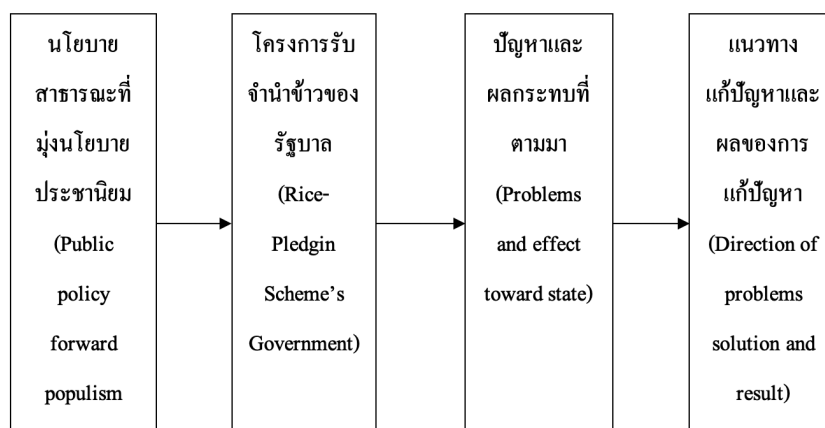
ที่มา : ฐานเศรษฐกิจ : 5-8 มกราคม 2557 ปีที่ 34 ฉบับที่ 2971

โครงการรับจำนำข้าว 3 ปี การผลิต ปรากฏในสื่อมวลชนทุกแขนงและนักวิชาการด้านเศรษฐกิจหลายสาขาจำนวนมาก เสนอแนะให้รัฐบาลล้มเลิกโครงการ หรือปรับปรุงโครงการใหม่ เพื่อลดเงินงบประมาณที่ใช้ในโครงการเข้มงวดการตรวจสอบการคอร์รัปชันทุกขั้นตอน วิธีการระบายข้าวออกต่างประเทศไม่รัดกุมและผูกขาดโดยรัฐ ควรให้มีการค้าข้าวแบบเสรีเป็นแต่ก็ไม่เป็นผล เพราะรัฐบาลยืนยันจะดำเนินการต่อไปและไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนการจำนำข้าว เพราะปัญหาอยู่ในขั้นตอนการปฏิบัติรัฐบาลมองว่าชาวนาได้ประโยชน์จากโครงการรับจำนำข้าวมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 3

กรอบแนวความคิด

ที่มา : ดัดแปลงจาก Somboon Suksamran. 1990: 129-156.

5. ระเบียบวิธีวิจัย

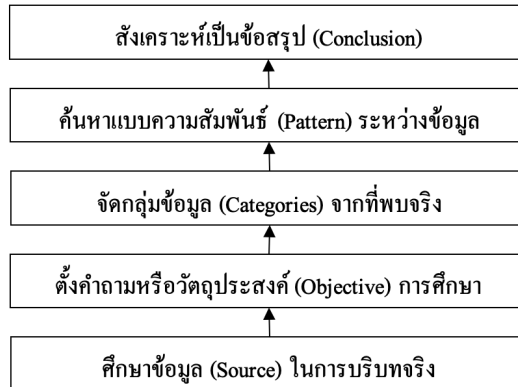
การศึกษาโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554-2557 ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative study) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (interview) จากสื่อมวลชนและสัมภาษณ์จากผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปวิเคราะห์โดยการตีความและบรรยายข้อค้นพบ

1. การออกแบบการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ไม่ใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้เสนอบทความใช้กรอบการศึกษาความหลักคิดของ Bruce L.Berg (1998: 6-8) คือ เป็นการสืบค้นข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเป็นการมองในภาพรวมใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 4

รูปแบบการศึกษาโครงการรับจำนำข้าว

ที่มา : ดัดแปลงจาก J.W.Creswell. 1994: 46.

2. ขอบเขตการวิจัย

โดยวิธีการศึกษารัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 เป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตรวจสอบภาครัฐของประชาชน

3. เครื่องมือในการวิจัย

ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร โดยการตีความและการศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวนาในพื้นที่ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ของสื่อมวลชน การสนทนากลุ่ม (focus group interview) จากตัวแทนชาวนาหลายจังหวัดทุกภาคของประเทศตาม และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งมีความสำคัญในการวิเคราะห์เอกสารจากประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) และจัดหมวดหมู่ในการวิเคราะห์ (content analysis)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเชิงคุณภาพต้องดำเนินการนำข้อมูลเชิงคุณภาพมาจัดระบบและพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อสรุปผลการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการทางความคิดและการตีความจากข้อมูลเป็นสำคัญ มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีการดังต่อไปนี้ (สุรางค์ จันทวานิช. 2551: 17-64)

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) การใช้แนวความคิด ทฤษฎี และสร้างกรอบความคิดสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพใช้ตรรกะแบบอุปนัย (inductive)
- 2) การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ความครบถ้วน และคุณภาพของข้อมูล
- 3) การจัดระบบข้อมูลโดยการจัดบันทึกทำดัชนีเพื่อสะดวกต่อการวิเคราะห์
- 4) การสรุปชั่วคราว สรุปประเด็นสำคัญ
- 5) สร้างข้อสรุปชั่วคราว สรุปประเด็นสำคัญ

2. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) จำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ บทความสัมพันธ์ของชุดข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์
- 2) เปรียบเทียบข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นแนวทางการสรุปผลต่อไป

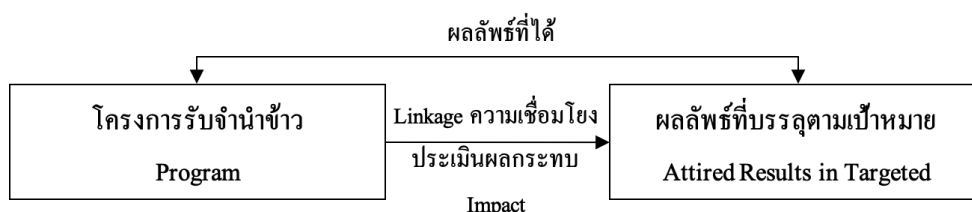
3) สร้างข้อสรุปโดยวิธีอุปนัย (inductive) เป็นการสร้างข้อสรุปทั่วไป แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล ผลของการศึกษาจะตอบปัญหาหรือจุดมุ่งหมายของการศึกษาต่อไป

6. ผลการวิจัย

เมื่อนโยบายรับจำนำข้าวเป็นนโยบายที่สำคัญที่ทางผลการเลือกตั้งเป็นสำคัญ แม้จะมีการคัดค้านนโยบายนี้อย่างกว้างขวางว่าจะเกิดความเสียหายตามมาภายหลังอย่างรุนแรงตามมา แต่รัฐบาลก็ยังคงนโยบายและหลักเกณฑ์การดำเนินการที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด จึงทำให้ผลลัพธ์ไม่บรรลุตามเป้าหมายและเกิดผลกระทบในทางเสียหายหลายประการ ดังจะวิเคราะห์หลักประเด็นตามตัวแบบของ Evert Vedung (2008, 86-92)

ภาพที่ 5

การประเมินผลการบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

ที่มา : ดัดแปลงจาก Vedung, 2008: 39

1. การดำเนินการของรัฐบาล

1.1 เป็นจุดมุ่งหมายทางการเมือง เพื่อวัดผลชัยชนะทางการเมืองการเลือกตั้งถือเป็นนโยบายประชานิยมที่สำคัญ ทางพรรคเพื่อไทยและประสบผลสำเร็จอย่างดีจากนโยบายที่พิจารณาได้ เขตพื้นที่เลือกตั้งที่ทำงานเป็นส่วนใหญ่ ความคิดหลักที่จะแก้ปัญหา “ทุกข์ชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดิน” จึงดูเหมือนว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายรองจากจุดมุ่งหมายทางการเมืองเพื่อการเลือกตั้ง

1.2 รัฐผูกขาดการค้าข้าวภายในประเทศและระหว่างประเทศแต่ผู้เดียว ในกรณีการค้าในประเทศ ตามปกติแล้วเป็นการค้าเสรีซึ่งให้ดำเนินการมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (อัมมาร สยาม, 2522: 164-179) การที่รัฐรับจำนำข้าวทุกเมล็ดราคาตันละ 15,000 บาท ในขณะที่ราคาข้าวในท้องตลาดราคา 9,000 - 10,000 บาท ดังนั้นข้าวทุกเมล็ดก็ไหลเข้ามาสู่โครงการรับจำนำข้าว และชาวนาก็ไม่ไถ่ข้าวคืน เพราะราคาจำนำแพงกว่าราคาทรัพย์สินและปกติแล้วผู้จำนำต้องได้เงินค่าจำนำทันทีและต้องเป็นฝ่ายเสียดอกเบี้ยยจึงทำให้เข้าใจได้ว่ากระบวนการ เช่นนี้ไม่ใช่การรับจำนำแต่เป็นการซื้อข้าวจากภาครัฐในราคาที่สูงกว่าตลาดทำให้มีข้าวเข้าโครงการรับจำนำในแต่ละปีกว่า 20 ล้านตัน

นอกจากนี้เป็นการของรัฐบาลที่จะระบายข้าวออกจากโครงการ ซึ่งความหวังของรัฐบาลจะขายข้าวได้ทันเวลาในรอบปีการผลิต โดยมุ่งหวังการค้าข้าวระหว่างรัฐต่อรัฐ และในขณะเดียวกันรัฐบาลก็จะระบายข้าวในประเทศในราคาถูกเพื่อช่วยเหลือคนจน หรือรัฐอาจจะระบายในช่องทางการขายข้าวล่วงหน้าให้เอกชนในประเทศได้ ถ้าระบบการดำเนินการไหลเลื่อนตามหลักเกณฑ์งบประมาณที่รัฐบาลจัดให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็คงไม่มีปัญหาและถ้าโชคดีราคาข้าวในตลาดโลกสูงกว่า 15,000 บาท รัฐบาลก็จะได้กำไรจากการค้าข้าวให้ประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นจากกำไรการขายข้าวออกต่างประเทศ

1.3 รัฐจัดสรรเงินงบประมาณเป็นทุนสำรองในทางรับจำนำในโครงการนี้รัฐบาลเตรียมเงินไว้ 4.1 แสนล้านบาท และสมทบจากธนาคารสหกรณ์เพื่อการเกษตร 9 หมื่นล้านบาท (กรุงเทพธุรกิจ, 2556: 4) โดยคาดว่าพอเพียงจากข้าวที่รับเข้าโครงการ

ปีละประมาณ 20 ล้านตัน และเมื่อกระทรวงพาณิชย์ระบายข้าวได้ก็ทำเงินมาเข้าธนาคารสหกรณ์เพื่อการเกษตรในระบบต่อไป โดยรัฐบาลไม่ได้คำนึงราคาข้าวในตลาดโลก และปริมาณข้าวที่จะระบายข้าวในแต่ละปีเพราะถ้าราคาข้าวต่ำมากหรือระบายข้าวให้ออกอาจเป็นปัญหาการบริหารโครงการได้

2. ผลกระทบ (Impact assessment) จากโครงการ

1. การเสียโอกาสการการค้าข้าวในตลาดโลกด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ราคาข้าวของไทยสูงกว่าประเทศคู่แข่ง เพราะข้าวสารของไทยมีต้นทุนการผลิต 23,000 บาท ส่งออกในตลาดโลกราคาตันละ 543 เหรียญสหรัฐ ในขณะที่เวียดนามราคาส่งออกตันละ 432 เหรียญ และของอินเดีย 428 เหรียญ ทำให้สัดส่วนของการส่งออกข้าวของไทยลดลงจากร้อยละ 24.3 ใน พ.ศ. 2555 และลดลงเป็นร้อยละ 17.6 ใน พ.ศ. 2556 ทำให้ประเทศไทยที่เคยครองที่หนึ่งส่งออกข้าวออกตลาดโลกมาเป็นเวลาต้องตกลงไปอยู่อันดับ 3 แพ้ประเทศเวียดนามกับอินเดีย (สมพร อิศวิลานนท์, 2554: 4)

2. การทุจริตคอร์รัปชันทุกขั้นตอนการปฏิบัติ มีการกล่าวหาจากทุกฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการรับจำนำข้าวก็มีการทุจริตทุกขั้นตอน แต่ก็ได้รับการขานรับการแก้ปัญหาจากฝ่ายของรัฐบาลน้อยมาก นายนิพนธ์ พัวพงศกร นักวิชาการที่ตีอาร์ไอ เปิดเผยมการวิจัยของสถาบันว่า มีการทุจริตจากการโครงการจำนำข้าวถึง 33% ผลประโยชน์ต่างแต่ขานาเพียง 65.67% (ฐานเศรษฐกิจ, 2557: 3) ส่วนการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบและรับจำนำข้าวได้ตรวจสอบการทุจริตตั้งแต่เริ่มโครงการ 54/55 ถึง 56/57 พบว่ามีการกระทำความผิด 242 คดี ได้แก่ ปมข้าวข้ามเขต 103 คดี ลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศ 44 คดี ฉ้อโกงเกษตรกร 45 คดี ยักยอกทรัพย์สิน 43 คดี และคดีอื่น ๆ อีก 10 คดี (เดลินิวส์, 2555: 4)

3. รัฐบาลทุนจากการระบายข้าวจำนวนมาก เนื่องจากข้อมูลจำนวนข้าวหรือปริมาณการระบายข้าวออกของรัฐ และราคาข้าวที่ขายออกในภาครัฐไม่เปิดเผย โดยอ้างว่าอาจเกิดผลกระทบการค้าระหว่างประเทศจะทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบ แต่อย่างไรก็ตามก็มีนักวิชาการด้านการค้าข้าวหรือพ่อค้าข้าวระหว่างประเทศได้เสนอความเห็นไว้ตรงกันว่า “ต้องขาดทุนอย่างมหาศาลแน่นอน” ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ การรับจำนำเกินกว่าราคาท้องตลาดประมาณ 5,000 บาท ข้าวในโกดังจำนวนมากต้องรับขายเพื่อระบายข้าวออก ทำให้ผู้ซื้อถดถอย เนื่องจากข้าวเสื่อมคุณภาพ ประเทศคู่แข่งคือ เวียดนามกับอินเดีย ขายข้าวในตลาดโลกถูกกว่าของไทย

การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐที่ยกตัวอย่าง คือ การขายข้าวในมณฑลเหอหนาน ประเทศจีน เฉลี่ยตันละ 430-440 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน แต่ราคาต้นทุนการผลิตข้าวขายออกตันละ 800 ดอลลาร์สหรัฐ จะขาดทุนตันละ 360-370 ดอลลาร์สหรัฐ (เดลินิวส์, 2556: 7) มีการคำนวณการขาดทุนที่แตกต่างกันระหว่างรัฐกับนักศึกษา คือ รัฐบาลคำนวณว่าจะขาดทุนปีละ 1.2-1.5 หมื่นบาทต่อปี (มติชนรายสัปดาห์, 2556: 22-23) ซึ่งถ้าขาดทุนปีละประมาณ 2 แสนล้านบาท ตามที่นักวิชาการคิดรัฐก็ต้องหางบประมาณมาดำเนินการอีกในปีการผลิตข้าว 2555/2556 ซึ่งจะก่อให้เกิดภาระต่องบประมาณของชาติอย่างร้ายแรงในอนาคต

4. การประท้วงของชาวนา รัฐใช้เงินดำเนินการรับจำนำข้าวปี 2554/2555 และปี 2555/2556 เป็นจำนวนเงิน 5 แสนล้านบาท ดูเหมือนว่าโครงการดำเนินการไปด้วยดี แต่เนื่องจากการระบายข้าวของรัฐไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพราะตลาดโลกไปซื้อข้าวเวียดนามกับอินเดียมากกว่า เพราะข้าวไทยมีราคาแพงกว่าพร้อมทั้งมีคุณภาพต่ำลงและลูกค้าหลายประเทศยกเลิกการซื้อข้าวจากไทยเพราะคุณภาพต่ำ เป็นผลทำให้ทุนหมุนเวียนไม่พอจ่ายค่าจำนำข้าวรอบปี 2556/2557 ถึงปัจจุบันได้เงินค่าจำนำไม่ถึง 10% เป็นผลให้ชาวนาร่วมตัวกันประท้วงรัฐบาลเป็นจำนวนมากอยู่ในขณะนี้ เช่น ชาวนาจังหวัดพิจิตร จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

5. ผลลัพธ์ที่บรรลุเป้าหมายของโครงการ การที่ชาวนาออกมาประท้วงกันทั่วประเทศถึงการที่รัฐไม่มีเงินจ่ายค่าจำนำข้าวให้ชาวนา ด้วยข้ออ้างของชาวนา คือ ชาวนายากจน การที่รอเงินจำนำข้าวจากรัฐ 3-4 เดือน ได้ก่อให้เกิดปัญหา

มากมาย ได้แก่ ไม่มีเงินไปลงทุนทำนารอบต่อไป ไม่มีเงินไปใช้จ่ายในครอบครัว ไม่มีเงินไปใช้หนี้ธนาคารเกษตร ไม่มีเงินไปใช้หนี้นายทุนเงินกู้ในหมู่บ้าน ฯลฯ ย่อมแสดงให้เห็นเชิงคุณภาพว่าการเพิ่มราคาข้าว 3,000 บาท จากราคาตลาด จากโครงการรับจำนำข้าวไม่ได้แก้ปัญหาวานา ดังคำว่าที่กล่าวว่า “ทุกข์ของชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดิน” ได้อย่างที่แถลงการณ์ไว้ในรัฐสภา

7. อภิปรายผล

เมื่อเริ่มโครงการรัฐบาลได้รับการชื่นชมจากชาวนาเพราะเงินที่ชาวนาได้จากโครงการจำนำเพิ่มขึ้น ต้นละประมาณ 3,000 บาท แต่ผลกระทบระยะยาวที่ติดตามมาได้ก่อปัญหาให้ประเทศหลายประเทศ ได้แก่

1. ระบบการค้าเสรีถูกทำลาย เพราะเมื่อรัฐบาลเป็นผู้ซื้อข้าวรายเดียวของประเทศ ระบบการค้าเสรีที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เปลี่ยนไปเป็นรัฐบาลผูกขาดการรับซื้อและกระจายข้าวจากชาวนาสู่ตลาดโลกโดยพ่อค้าคนกลางถูกทำลาย ผลที่ตามมา คือ ข้าวไทยราคาสูงกว่าคู่แข่งมากในตลาดโลก ไทยเสียตลาดข้าวเพราะราคาและคุณภาพข้าว ทำให้ข้าวไทยส่งออกแพ้อย่างหนักและอินเดียตกลงมาอยู่อันดับ 3 ของการนำเข้าข้าวและทำให้ข้าวในสต็อกเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา เมื่อขายไม่ออกเพราะคุณภาพต่ำลงทุกวัน รัฐบาลต้องแก้ปัญหานี้ให้ได้อย่างรวดเร็ว

2. รัฐบาลต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมากที่ไม่สามารถกำหนดวงเงิน เพราะการรับจำนำข้าวทุกเมล็ดหมายความว่าต้องจ่ายเงินโดยไม่จำกัดวงเงิน เพราะไม่รู้ว่าจะแต่ละปีชาวนาจะผลิตข้าวได้เท่าใด ขณะนี้รัฐบาลใช้เงิน 5 แสนล้านบาทมารับจำนำข้าวหมดไปแล้วในรอบ 2 ปีแรก และคาดกันว่าได้หมุนเงินมา 1.3 แสนล้านบาทมาเสริมก็ยังไม่พอเพราะรอบการผลิตข้าว 2556/2557 ชาวนาจะนำข้าวมาจำนำประมาณ 20 ล้านตัน เป็นเงินประมาณ 2.7 แสนล้านบาท ซึ่งเงินจำนวนนี้รัฐบาลยังหาแหล่งเงินกู้ไม่ได้ ทุกข์ของชาวนาก็เปลี่ยนเป็นทุกข์ระทมมากยิ่งขึ้น เพราะข้าวอยู่ในมือรัฐ ชาวนามีใบประทวน แต่รัฐไม่มีเงินจะเอาข้าวคืนจากรัฐมาขายเอกชนก็ไม่ได้ ถ้าใบประทวนไปจำนำก็ต้องเพิ่มภาระดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นอีก ภาระเงินงบประมาณจากโครงการนี้จะก่อให้เกิดปัญหาการใช้หนี้เงินกู้ต่อไปในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นโยบายรัฐสร้าง ทุกข์ของแผ่นดิน

3. การสูญเสียตลาดข้าวไทยในตลาดโลก โครงการนี้ได้ทำลายตลาดข้าวของไทยในตลาดโลกอย่างสิ้นเชิง เพราะในเมื่อข้าวราคาสูงกว่าราคาตลาด ชาวนาเร่งปลูกข้าวโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพทำให้คุณภาพของไทยตกต่ำ ไม่มีการคิดที่จะพัฒนาคุณภาพข้าว ในขณะที่เดียวกันกับราคาข้าวของไทยก็สูงขึ้นเพราะรัฐบาลรับจำนำจากชาวนาราคาสูง ทำให้ความสามารถการแข่งขันของข้าวไทยอ่อนแอ ไทยเสียตลาดข้าวในตะวันออกกลาง แอฟริกา และอเมริกา ให้แก่เวียดนามและอินเดีย ข้าวสารที่อยู่สต็อกจำนวนกว่า 20 ล้านตันเสื่อมคุณภาพลงทุกวัน ตลาดต่างประเทศไม่เชื่อมั่นคุณภาพข้าวไทย ข้าวรอบใหม่ก็เพิ่มเข้ามารัฐบาลจะแก้ปัญหาย่างไรในการกำหนดกลยุทธ์การขายข้าวยังมองไม่เห็นชัดเจน

บทสรุปของโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล พ.ศ. 2554-2557 ก็จะเป็นไปตามที่ เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2546: 29) ได้สรุปว่า “ประชานิยมมักมีปัญหาต่อการเมืองและเศรษฐกิจ ปัญหาประชานิยมในทางการเมืองเป็นเรื่องของความไม่จริงใจ มุ่งใช้มวลชนเป็นเครื่องมือ เป็นการหลอกล่อประชาชนมากกว่าตั้งใจพัฒนาประเทศจริง ๆ ส่วนปัญหาทางเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องการใช้จ่ายเงินเกินตัวและไม่ได้แก้ที่สาเหตุของปัญหา”

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

นโยบายรับจำนำข้าว คือ การที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดการค้าข้าวแต่เพียงผู้เดียวในประเทศผ่านโครงการรับจำนำในราคาที่สูงกว่าราคาท้องตลาด เป็นการบิดเบือนการค้าข้าวเสรีเพราะราคาจำนำสูงกว่าย่อมไม่มีชาวนาคนใดไปขอให้นำข้าวคืนจากรัฐบาลจึงต้องแบกรับภาระขาดทุนจากการซื้อแพงขายถูก ในระยะ 2 ปีแรกทุนหมุนเวียน 5 แสนล้านบาทยังพอเพียงในการรับจำนำ แต่เมื่อถึงปี

การผลิต 2556/2557 รัฐบาลก็ไม่มีเงินมาจ่ายค่าจำนำข้าวเพราะรัฐบาลระบายข้าวได้น้อยมากจึงไม่มีเงินเข้ามาหมุนเวียนการรับจำนำข้าว ทำให้มีการประท้วงของชาวนาเกือบทั่วประเทศและวิกฤตทางการเมืองก็เคยเกิดขึ้นเป็นผลให้รัฐบาล ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องพ้นจากการบริหารประเทศ

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศชุดต่อไป อย่าได้นำนโยบายรับจำนำข้าวมาใช้
2. มุ่งมั่นทุกวิถีทางที่จะระบายข้าวในสต็อกให้หมดโดยเร็วที่สุด ในราคาที่เป็นธรรม
3. ดำเนินการติดตาม เร่งรัด เพื่อได้บุคคลที่ทุจริตในโครงการนี้อย่างจริงจังและดำเนินคดีอย่างเฉียบขาด
4. ตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นมาศึกษาความล้มเหลวของโครงการรับจำนำข้าวเป็นเพื่อแนวทางให้รัฐบาลชุดต่อไปได้ศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับการดำเนินคดีทางแพ่งและอาญาในการทุจริต
2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับนโยบายประชานิยมเรื่องอื่นๆ ด้วย

บทเรียนจากโครงการนี้ก็ยังคงแสดงให้เห็นว่า “ทุกข์ของชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดินต่อไป” ยังต้องรอนักการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริตเข้ามาบริหารประเทศเพื่อแก้ปัญหา “ทุกข์ของชาวนาคือทุกข์ของแผ่นดิน” ให้ประสบความสำเร็จให้ได้

รายการอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (15 ธันวาคม 2556). *ธ.ก.ส.ยันรัฐบาลเดินหน้าจำนำข้าว*. 11
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2546). *ประชานิยม-นักบุญหรือคนบาป*. สวททกิจการพิมพ์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์แห่งวิทยาลัย.
- กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. (2555). *หลักเกณฑ์การดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรัง ปี 2555*.
- อัมมร สยามวาลา. (2556). *ข้าวในเศรษฐกิจไทย*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมพร อิศวลานนท์. (2557). *แนะทบทวนจำนำข้าว*. สัมภาษณ์กรุงเทพ. 21.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2557). *ธีระชัย-นิพนธ์ ผลโครงการจำนำข้าวถึงเวลาประเทศเล็ก*. 9.
- เดลินิวส์. (2556). *การทุจริตจำนำข้าวช่วง 3 ปี มีถึง 242 คดี*. 22.
- เดลินิวส์. (2556). *ลงนามขายข้าวจีทูจีสูญ 1.2 ล้านตัน คาดขาดทุน 50%*. 11.
- Suksamrar Somboon. (1990). “Socio-Political Constraints on the Decision making process in Thailand”. In Samart Chiasakul and Mikimasa Yoshida. Eds, *Thai Economy in changing decade and industrial promotion policy*. (129-156). Bangkok: Inthamara Communication Service.
- Cress Well. J. W. (1994). *Research Design: Qualitative and Qualitative Approaches*. California: SAGE Publication.
- Panizza, F. (2003). *Populism and the mirror of democracy*. United Kingdom : University of Leicester.
- Zedillo, E. (2002). “Lula: The end of Latin America populism”. Forbes Global.
- Eyestone Robert. (1978). *Form Social Issues to Public Policy*. John Wiley and sons, Inc.